

ƏHİKAM

Din təlimləri silsiləsindən

BİSMİLLAHİR-RƏHMANİR-RƏHİM

ƏHKAM

1

İman mədəni-maarif müəssisəsi

ƏHKAM

Ön söz

Din bəşəriyyəti hidayət etməkdən ötrü peyğəmbərlərin Allah tərəfindən gətirdikləri əqidə və elmi-əxlaqi qayda-qanunlardır. Bu əqidəni bilib onun qayda-qanunlarına riayət etmək insanın hər iki dünyada xoşbəxt olmasına səbəb olur. Əgər biz dindar olub Allah və Rəsulunun əmrlərinə itaət etsək, təkcə bu müvəqqəti dünyada deyil, sonsuz və əbədi olan axirət dünyasında da xoşbəxt olarıq.

İzah: Biz bilirik ki, xoşbəxt insan öz həyatını səhv və azğınlıqla başa vurmayan, gözəl əxlaqa malik olub xeyir əməllər görən kəsdir. Allahın dini bizi məhz həmin bu xoşbəxtliyə hidayət edir. Əvvəla bizə göstəriş verir ki, öz ağıl və vicdanımızla qəbul etdiyimiz əqidəyə ehtiramla yanaşıb müqəddəs sayaq. Sonra da gözəl əxlaqa malik olub bacardıqca xeyir əməllər görək. Beləliklə, din üç qismə bölünür:

1. Əqidə əsasları.
2. Əxlaq.
3. Əməl.

Din bizə öyrədir ki, həyatda özümü və cəmiyyətimizə xeyirli olan işlər görək. Pis və qəbahətli əməllərdən uzaqlaşaq. Həmçinin, Allaha ibadət və pərəstiş etməkdən ötrü bəndəlik və itaətkarlıq nişanəsi olan namaz və onun kimi bir sıra əməlləri yerinə yetirək. Budur dinin gətirdiyi və bizi ona dəvət etdiyi qayda-qanunlar! Belə ki, onlardan bəzisi əqidəvi, bəzisi əxlaqi və bəzisi də əməlidir.

Qeyd olunduğu kimi, məhz bu qayda-qanunları qəbul edib yerinə yetirmək insanın səadətə çatması üçün yeganə vasitədir. Çünki, hamımız bilirik ki, insanın haqqpərəst, gözəl əxlaqlı və xeyir əməlli həyatı olmadan heç bir səadəti yoxdur.

Əvvəldə qeyd etdiyimiz kimi Allahı tanıyandan sonra namaz və oruc kimi bəndəlik nişanəsi olan bir sıra əməlləri yerinə yetirməliyik. Burada biz öncə namazın hökmlərini, ondan sonra isə oruc tutmağın qaydalarını şərh edəcəyik.

NAMAZ

Allah-Təala buyurur:

“(Onlara üz tutaraq soruşurlar:) “Sizi Cəhənnəmə daxil edən nədir?” Deyərlər: “Biz namaz qılanlardan deyildik...” (Muddəssir surəsi, ayə 42,43)

Peyğəmbər (s) buyurmuşdur:

“Namaz dinin sütunudur. Əgər Allah dərğahında qəbul olsa, digər ibadətlər də qəbul olar. Əgər qəbul olmasa, başqa ibadətlər də qəbul olmaz.” (Kafi, c.2, səh.19, hədis 5,3)

Gün ərzində beş dəfə yuyunmaq insanı paklandırıdığı kimi, gündəlik beş vaxt namaz da insanı günahdan paklandırır. Bunu da bilmək lazımdır ki, namaz qılıb amma ona əhəmiyyət verməmək namaz qılmamaq kimidir. Allah-Təala Qurani-Kərimdə buyurur:

“Vay halına o namaz qılanların ki, onlar öz namazlarından qafildirlər və ona etinasızdırlar.” (Maun surəsi, ayə 4,5)

Bir gün peyğəmbər (s) məscidə daxil olarkən gördü ki, bir nəfər namaz qılır, amma rüku və səcdələri kamil surətdə yerinə yetirmir. O həzrət buyurdu: “Əgər bu şəxs belə namaz qıldığı halda ölsə, dünyadan müsəlman getməmişdir.” (Səvabül-əməl, səh 229)

Buna görə də namazı xüzu və xüsu ilə qılmaq lazımdır. İnsan namaz qılarkən bilməlidir ki, kiminlə danışır. Namazdan yaxşı faydalanmaqdan ötrü rüku, səcdə və s. əməlləri düzgün yerinə yetirmək lazımdır.

NAMAZIN MÜQƏDDİMƏSİ

Namaz qılmaq üçün yeni, Allah-Təalanın müqəddəs dərğahı qarşısında dayanıb bəndəlik və pərəstiş etməkdən ötrü müqəddimə olaraq bir sıra işlər görülməzsə, namaz düz deyildir:

- 1)Təharət
- 2)Vaxt (zaman)
- 3)Libas
- 4)Məkan
- 5)Qiblə

Bu müqəddimələrin hər biri haqda müfəssəl olaraq qeyd olunacaq.

1.TƏHARƏT

Namaz qılan şəxs namaz qılarkən pak olmalıdır. Yeni namazı dəstəmaz, qüsul və ya təyəmmümlə qılmalı, libası pak olmalıdır.

NƏCASƏT

Nəcasət neçə şeydir:

Birinci və ikinci: Əti haram və qanı atıcı olan heyvanların bövl (sidik) və ğaiti (nəcis). Qanı atıcı o deməkdir ki, damarı kəsəndə qan sıçrayır. Məsələn, pişik, tülkü, dovşan və s. Və həmçinin nəcis yeməklə əti haram olmuş heyvan və quşun da bövl və ğaiti nəcisdir. Bövlün məxrəci yalnız su ilə pak olur. Ğaitin məxrəcini isə su və ya üç parça daş və ya bu kimi vasitələrlə pak etmək olar. Əgər ğaitin məxrəci həddindən artıq bulaşarsa, onu yalnız su ilə pak etmək olar. Bunu da qeyd etmək lazımdır ki, əgər ğaitin məxrəci üç parça daşla təmizlənməzsə, əlavə daş parçalarından istifadə edib məxrəci paklaşdırmaq lazımdır.

Üçüncü: Qanı atıcı olan heyvanın leşi. İstər halal ətli olsun, istərsə də haram. Amma tük, dırnaq, yun kimi ruhu olmayan üzvlər pakdır.

Dördüncü: Qanı atıcı olan heyvanın qanı. İstər əti halal olsun, istərsə də haram.

Beş və altıncı: Quruda yaşayan it və donuz. Bu heyvanların bütün əzaları, hətta tükləri belə nəcisdir.

Yeddinci: Şərab və zətən maye olan hər hansı bir məstedici.

Səkkizinci: Arpa suyu (pivə)

PAKEDİCİLƏR

Nəcasəti pak edən vasitələrə pakedicilər deyilir. O cümlədən:

1) Su. Nəcis olmuş hər bir şeyi pak edir. Bu şərtlə ki, su saf olsun. Qarpız suyu, güləb və s. bu kimi qarışıq sularla nəcasət pak olmur. Bu su ilə dəstəmaz və qüsul almaq da düzgün deyildir. Saf su iki cürdür: Kür su, az su. 384 litrdən çox olan suya kür su deyilir. Əgər nəcis bu suya qarışsa və suyun iyı, dadı və rəngi dəyişməzsə, bu su pakdır.

Az su isə kür suyun miqdarından az olan suya deyilir. Əgər ona nəcis qarışsa, nəcis olar. Pak olması üçün ya axar suya, ya yağışa və yaxud da kür suya qarışmalıdır.

2) Torpaq. Torpaq ayaqqabı və ya ayağın altını pak edir.

3) Günəş. Günəş nəcisə bulaşmış yeri və həsiri əgər şüalarıyla qurudursa, pak edir.

---

4)İstihalə. Nəcis bir şeyin mahiyyətinin dəyişib pak bir şeyə çevrilməsinə istihalə deyilir. Məsələn, itin duzlağa düşüb duza çevrilməsi kimi.

5)İntiqal. Mənası budur ki, insan və ya atıcı qanı olan heyvanın qanı atıcı qanı olmayan heyvanın orqanizminə daxil olsun. Məsələn, ağcaqanadın insan qanını sovurması kimi.

6)İnsanın batinindən və heyvanın zahirindən nəcisin aradan getməsi. Məsələn, heyvanın beli və ya insanın burnundan gələn qan kəsildəndən sonra pak olur və su ilə yumağa ehtiyac yoxdur.

7)Təbəiyyət. Yəni, nəcis bir şey başqa nəcis bir şeyin pak olması vasitəsilə pak olur. Məsələn, kafir müsəlman olarkən övladı da ona təbəiyyət edərək pak olur.

8)Nöqsan. Üzüm suyunun üçdə ikisinin az olmasına deyilir. Üzüm suyu qaynara çıxarsa, nəcis olur. Qaynama nəticəsində üçdə ikisi buxarlanarsa, yerdə qalan pak olur.

DƏSTƏMAZ VƏ ONUN QAYDALARI

Dəstəmazdan qabaq dişləri fırçalamaq, qarqara etmək və buruna su çəkmək müstəhəbdir. Dəstəmaz alarkən üzü alnın tük bitən yerindən çənəyədək, əlləri isə dirsəkdən barmaqların ucuna-dək yumaq lazımdır. Sonra isə baş və ayaqlara məsh çəkməlidir. Dəstəmaz alarkən aşağıdakı qaydalara riayət etmək lazımdır:

1) Dəstəmaz əzaları pak olmalıdır.

2) Dəstəmaz suyu pak, saf və mübah olmalıdır. Mübah yəni, su ya özününkü olmalı, ya da sahibi ondan istifadə etməyə icazə verməlidir.

3) Niyyyət. Dəstəmaz Allah rızası üçün alınmalıdır. Sərinləşmək və ya bu kimi başqa məqsədlə dəstəmaz almaq düz deyil.

4) Tərtib. Yəni, əvvəl üz, sonra sağ əl, ondan sonra isə sol əl yuyulmalı, daha sonra başa və lap axırda ayaqlara məsh çəkilməlidir.

5) Müvalat. Dəstəmazın qaydaları ardıcıl olaraq elə yerinə yetirilməlidir ki, araya düşən fasilə nəticəsində dəstəmaz əzalarından hər hansı biri qurumasın. Amma bədənin hərarəti və ya havanın istiliyi nəticəsində dəstəmaz alarkən digər üzv quruyarsa, dəstəmaz düzdür.

Qeyd: Başın dərisinə məsh çəkməyə ehtiyac yoxdur. Başın tükünə məsh çəkilsə, kifayət edər. Məsh çəkilən yerə başın digər yerlərindən daranaraq saç yığılıbsa, bu surətdə başın dərisinə məsh çəkilməlidir. Həmçinin, əgər saçlar uzun olsa, məsələn, daranarkən üzə tökülsə, bu zaman tüklərin dibinə və ya tağ ayıraraq başın dərisinə məsh çəkmək lazımdır.

DƏSTƏMAZI BATİL EDƏN ŞEYLƏR

Səkkiz şey dəstəmazı batil edir:

1) Bövl

2) Ğait

3) Yel

4) Huşsuzluq

5) Məstlik

6) Yuxu. Bu şərtlə ki, nə göz görsün və nə də qulaq eşitsin. Əgər göz görmürsə, qulaq eşidirsə, bu zaman dəstəmaz batil olmur.

7) Dəlilik

---

8) Cənabət və qüsul vacib olan digər əməllər. Qadınların bəzi vaxtlar gördükləri istihazə də dəstəməzi batil edir.

NAMAZIN MÜQƏDDİMƏSİ

Namazdan qabaq dəstəmaz almaq vacibdir və dəstəmazsız qılınan namaz qəbul deyildir.

DƏSTƏMAZIN ALINMA QAYDASI

1-Niyyət etmək: *Dəstəmaz alıram vacib qürbətən iləllah demək və ya qəlbdən keçirtmək. Bu sözün mənası: « Allaha yaxınlaşmaq üçün dəstəmaz alıram» - deməkdir.*

2- Üzü yumaq: *Üz, alının tük bitən hissəsindən çənəyə qədər və həmçinin sağ qulaqla sol qulaq arasında olan yerə qədər yuyulmalıdır. (Şək.1)*

3-Sağ qolu yumaq: *Sağ qol, sol əlimizlə dirsəkdən barmaqların ucuna qədər yuxarıdan aşağı yuyulmalıdır.*

4-Sol qolu yumaq: *Sol qol, sağ əlimizlə dirsəkdən barmaqların ucuna qədər yuxarıdan aşağı yuyulmalıdır. (Şək. 2)*

5-Başə məsh çəkmək: *Sağ əlimizin yaşı ilə başın qabaq hissəsindən alına tərəf əl çəkmək. (Şək. 3)*

6-Sağ ayağa məsh çəkmək: *Yaş olan sağ əlimizlə sağ ayaq barmaqlarının ucundan topuq hissəsinədək əl çəkmək.*

7-Sol ayağa məsh çəkmək: *Yaş olan sol əlimizlə sol ayaq barmaqlarının ucundan topuq hissəsinədək əl çəkmək. (Şək. 4)*

Qeyd etmək lazımdır ki, dəstəmazın məsh olunan əzaları gerek pak və quru olsun.

QÜSUL

Qüsulu iki cür almaq olar: tətibi və irtimasi. Baş-boyun, sağ və sol tərəflərin ardıcılıqla yuyulma formasına tətibi qüsul deyilir. Bütöv bədənə suya baş vurmağa isə irtimasi qüsul deyilir.

İki növ qüsul vardır: vacib və müstəhəb. Müstəhəb qüsullar çoxdur. Vacib qüsullar isə yeddi cürdür:

- 1) Cənabət qüsulu
  - 2) Meyyit qüsulu
  - 3) Məssi-meyyit qüsulu. Meyyit qüsulu verilməmiş ölünün bədəninə əl vurularsa (əgər ölünün bədənini soyuqdursa), bu zaman həmin şəxsin boynuna məssi-meyyit qüsulu gəlir.
  - 4) Nəzr, əhd və ya and içilmiş qüsul
  - 5) Heyz qüsulu
  - 6) Nifas qüsulu
  - 7) İstihazə qüsulu
- İlk dörd qüsul həm qadınlara və həm də kişilərə, sonuncu üç qüsul isə yalnız qadınlara məxsusdur.

CÜNUBA HARAM OLAN ŞEYLƏR

- 1) Bədənin hər hansı bir yerini Quran xəttinə, Allahın, peyğəmə-bərin (s) və məsum imamların (ə) adına sürtmək.
  - 2) Məscidül-hərəma və Məscidün-nəbiyə daxil olmaq.
  - 3) Məsciddə dayanmaq və ya oraya bir şey qoymaq.
  - 4) Vacib səcdəsi olan dörd surədən birini oxumaq. (Nəcm, Ələq, Səcdə, Fussilət)
- Cənabət, heyz, nifas və istihazənin digər məsələlərini risalə kitablarından əldə edə bilərsiniz. Qeyd: Dəstəmaz kimi qüsulda da niyyət etmək vacibdir. Qüsulda da bədən pak olmalı, su ilə dəri arasında heç bir şey fasilə salmamalıdır.

TƏYƏMMÜM

Namaz qılmaqdan ötrü vaxtın azlığı, xəstəlik və suyun olmaması üzündən dəstəmaz və ya qüsul almaq mümkün deyilsə, bu surətdə təyəmmüm edilməlidir.

Təyəmmümün qaydası

Təyəmmümdə dörd şey vacibdir:

- 1) Niyət
- 2) Torpağa və ya təyəmmüm edilməsi mümkün olan hər hansı bir şeyə iki əli qoşalaşdırıb ovucunu vurmaq.
- 3) Hər iki əlin ovucunu alnın tük bitən yerindən qaşlar və burnun yuxarı hissəsinə kimi alnın bütün yerlərinə çəkmək. Daha yaxşı olar ki, qaşların da üzərinə əl çəkilsin.

Dəstəmaz şəkilləri

Şəkil №1

Şəkil №2

Şəkil №3

Şəkil №4

---

4) Əvvəl sağ əlin üzərinə əl çəkilməli, sonra isə sol əlin üzərinə əl çəkilməlidir. Dəstəmaz əvəzi təyəmmüm almaq üçün torpağa bir dəfə vurub həm alına və həm də əllərin üzərinə çəkmək kifayət edər.

TƏYƏMMÜMÜN HÖKMLƏRİ

- 1) Əgər torpaq tapılmazsa quma, qum olmazsa kəsəyə, kəsək də olmazsa daşa təyəmmüm etmək olar. Bunlardan heç biri tapılmadıqda isə yerdə yığılmış toza təyəmmüm etmək olar.
- 2) Təbaşir və mədəndən çıxarılmış bu kimi digər suxurlara təyəmmüm etmək düz deyildir.
- 3) Bir şəxs satılan suyun baha olmasına baxmayaraq almaq imkanına malikdirsə, təyəmmüm edə bilməz. Suyu alıb dəstəmaz və qüsul etməlidir.

2) VAXT

Zöhr və əsr namazlarının hər birinin məxsus və müştərək vaxtları vardır. Zöhr namazının məxsus vaxtı zöhrün əvvəlindən namaza başlayaraq zöhr namazını qılıb qurtaranadəkdir. Əsr namazı bu vaxtda bilməyərəkden qılınsa da batildir. Zöhrün əvvəli dedikdə bu nəzərdə tutulur: dan yerindən doğan günəşin şüaları hamar yerə bastırılmış çubuğun günbatan tərəfinə kölgə salır. Günəş qalxdıqca çubuğun kölgəsi azalır. Zöhrün əvvəlində ən az dərəcəyə gəlib çatır. Zöhr keçdikdən sonra isə kölgə günçıxan tərəfə düşür. Günəş qüruba tərəf getdikdə kölgə uzanır. Beləliklə, kölgə ən az həddə çatıb ikinci dəfə uzanmağa başladığıda məlum olur ki, artıq zöhr olub. Qeyd etmək lazımdır ki, Məkkə kimi bəzi şəhərlərdə zöhr vaxtı kölgə tamamilə yox olur. Bu şəhərlərdə kölgə dübarə yarandıqda məlum olur ki, artıq zöhr olmuşdur.

Əsrin məxsus vaxtı isə budur ki, şam azanına dörd rükət namazın qılınma vaxtı qalmış olsun. Zöhr namazı bu vaxtadək qılınmamışdırsa, artıq qəzaya getmişdir. Ona görə də birinci əsri qılıb sonra zöhr namazını qəza niyyətilə qılmaq lazımdır. Zöhr namazının məxsus vaxtı ilə əsr namazının məxsus vaxtı arasındakı zaman hər iki namazın müştərək vaxtıdır.

Şam və işa namazlarının da məxsus və müştərək vaxtları vardır. Şam namazının məxsus vaxtı şam azanından başlayaraq üç rükət namazın qılınıb qurtarmasına qədərdir. Şam azanı təqribən günəşin batmasından 15 dəqiqə sonradır. Əlaməti isə budur ki, günəş qürub edəndən sonra səmada şərq tərəfdə yaranan qırmızılıq aradan getsin.

İşa namazının məxsus vaxtı isə gecə yarısına dörd rükət namazın qılınma vaxtının qalması qədərdir (Yəni, gecə yarısına 5-10 dəqiqə qalmış). Şəri gecə yarısı 11 saat 15 dəqiqə zöhrdən sonradır. Əgər bu vaxta qədər şam namazı qılınmamışdırsa, əvvəl işa namazı, sonra isə şam namazı qılınmalıdır. Şam namazının məxsus vaxtı ilə işa namazının məxsus vaxtı arasındakı zaman hər iki namazın müştərək vaxtıdır.

Sübh namazının vaxtı fəcri-sadiqin əvvəlindən günəşin çıxmasına qədərdir.

3) LİBAS

Namaz qılan şəxsin geyiminin neçə şərti vardır:

- 1) Mübah olmalıdır. Yəni, geyim öz malı olmalı və ya özününkü olmasa, namaz qılarkən sahibinin razılığı olmalıdır.
- 2) Pak olmalıdır. Nəcisli olmamalıdır.
- 3) Ölmüş heyvanın (murdar) dərisi olmamalıdır. İstər əti halal olsun, istərsə də əti haram.
- 4) Əti haram heyvanın yunundan, tükündən və kürkündən olmasın. Amma xəz libasla namaz qılmaq olar.

---

5) Namaz qılan kişidirsə, ipək və qızıltoxumalı paltarla və qızıl əşyalar taxaraq namaz qıla bilməz. Ümumiyyətlə, namazdan başqa vaxtlarda da ipək geyimlər və qızıl zinət əşyalarından istifadə etmək kişilərə haramdır.

4) MƏKAN

Namaz qılınan yerin neçə şərti vardır:

- 1) Mübah olmalıdır.
- 2) Hərəkətsiz olmalıdır. Çarəsizlik üzündən avtomobil və gəmi kimi yerlərdə namaz qılmağın heç bir eybi yoxdur. Belə ki, hərəkət zamanı həmin bu vasitələrdən hər hansı biri qiblədən döndükcə namaz qılan şəxs də eyni zamanda qibləyə tərəf çevrilməlidir.
- 3) Nəcasətli yer paltarını və ya bədəni nəmləndirən dərəcədə rütubətli olmamalıdır. Səcdə olunan yer quru olmasına baxma-yaraq nəcasətli olarsa, namaz batildir.
- 4) Səcdə olunan yer dizlərin və ayaq barmaqlarının yerindən bitişik dörd barmaq ölçüsündə hündür və ya alçaq olmamalıdır.

5) QİBLƏ

Kəbə evi qiblədir. Namaz ona tərəf qılınmalıdır. Heyvanların kəsilməsi kimi sair işlər də üzü qibləyə olmalıdır. Oturaq halda belə namaz qıla bilməyən şəxs namaz qılarkən sağ tərəfi üstə uzanaraq üzü qibləyə dayanaraq namazını qılmalıdır. Əgər mümkün deyilsə, sol tərəfi üstə uzanıb üzü qibləyə namazını qılsın. Bu da mümkün olmazsa, arxası üstə uzanıb ayaqlarının altı üzü qibləyə çevrilmiş halda namazını qılsın.

Araşdırdıqdan sonra qibləni təyin edə bilməyən şəxs müsəlman qəbirləri və bu kimi vasitələrdən əldə olunan ehtimala əsasən həmin tərəfə dayanıb namazını qılmalıdır.

NAMAZIN VACİBATI

Namazda 11 şey vacibdir:

- 1) Niyət
  - 2) Təkbirətül-ehram
  - 3) Qiyam
  - 4) Qiraət
  - 5) Rükü
  - 6) Səcdə
  - 7) Təşəhhüd
  - 8) Salam
  - 9) Tərtib. Yəni, namazın hissələri ardıcıl olaraq yerinə yetirilməlidir. Bu hissələrin yerini dəyişmək olmaz.
  - 10) Namaz aramla, vüqarla qılınmalıdır.
  - 11) Müvalat. Yəni, namazın hissələri arasında fasilə salmadan bir-birinin ardınca qılınmalıdır.
- Yuxarıda qeyd olunan bu 11 vacib əməldən beşi rükndür. Bu beş əməl bilərəkdən və ya səhv üzündən artırılıb azaldılarsa, namaz batil olur.

NAMAZIN RÜKNLƏRİ

Namazın rüknləri aşağıdakılardır:

- 1) Niyyət
- 2) Təkbirətül-ehram
- 3) Təkbirətül-ehram deyən vaxtı qiyam və rükuya birləşən qiyam.
- 4) Rüku
- 5) İki səcdə

Niyyət dedikdə bu nəzərdə tutulur ki, insan namazı Allaha yaxınlıq üçün, Allah əmrini yerinə yetirməkdən ötrü qılsın. Niyyəti qəlbdən keçirmək və ya sözlə söyləmək lazım deyildir.

NAMAZDA BİR NEÇƏ ŞEYƏ DİQQƏT YETİRMƏK LAZIMDIR.

- * Namaz halında danışmamaq;
- * Namaz halında qəh-qəhə ilə gülməmək;
- * Namaz halında yemək və içməkdən çəkinmək;
- * Namaz halında qiblədən üz döndərməmək;
- * Həmd və surədən sonra amin deməmək;
- * Namaz qılarkən əlləri bir-birinin üstünə qoymamaq və s. (Qeyd olunanların hamısı namazı batil edir (pozur).
- * Namazı pak yerdə qılmaq. Qəsbi yerdə (icazəsiz başqasının məkanında) qılmamaq.
- * Namazı pak paltarda (9 nəcasətə toxunulmamış) paltarda qılmaq.
- * Qızlar və qadınlar həm namaz qılarkən, həm də başqa vaxtlarda dini örtüyə riayət etməlidirlər.

GÜNDƏLİK NAMAZLARIN QILINMA QAYDASI

SÜBH namazını qılmaq qaydası

Dəstəmaz aldıqdan sonra qibləyə tərəf durur və namaza başlayırıq.

1-AZAN:

Allahu əkbər (4 dəfə).
Əşhədu əl-la ilahə illəllah (2 dəfə).
Əşhədu ən-nə Muhəmmədən Rəsuləllah (2 dəfə).
Əşhədu ən-nə Əliyyən vəliyyullah (2 dəfə).
Həyyə ələs-səlat (2 dəfə).
Həyyə ələl-fələh (2 dəfə).
Həyyə əla xəyri-əməl (2 dəfə).
Allahu əkbər (2 dəfə).
La ilahə illəl-lah (2 dəfə).

2-İQAMƏ:

Allahu əkbər (2 dəfə).
Əşhədu əl-la ilahə illəllah (2 dəfə).

Əşhədu ən-nə Muhəmmədən Rəsuləllah (2 dəfə).
Əşhədu ən-nə Əliyyən vəliyyullah (2 dəfə).
Həyyə ələs-səlat (2 dəfə).
Həyyə ələl-fələh (2 dəfə).
Həyyə əla xəyri-əməl (2 dəfə).
Qəd qamətis-səlat (2 dəfə).
Allahu əkbər (2 dəfə).
La ilahə illəl-lah (1 dəfə).

3-NİYYƏT: *(Ayaq üstə duran halda) (Şək. 6)*
“Sübh namazı qılıram vacib qürbətən iləllah” demək.

4-TƏKBİRƏTUL-EHRAM: *(iki əlləri qulaqların yanına tərəf qaldırmaqla)*
“Allahu Əkbər” demək. (Şək. 5)

5-QİRAƏT: *(Fatihə və Tohid (İxlas) surələrini ardıcıl oxumaq) (Şək. 6)*

Bismillahir-rəhmanir-rəhim

Əl-həmdü lil-lahi rəbbil ələmin. Ərrəhmanir-rəhim. Maliki yəvmid-din. İyyakə nə-budu və iyyakə nəstəin. İhdinəs-siratəl mustəqim. Siratəl-ləzinə ən-əmtə əleyhim. Ğəyriil məğzubi əleyhim vələz-zallin.

Bismillahir-rəhmanir-rəhim

Qul huvəl-lahu əhəd. Allahus-səməd. Ləm yəlid və ləm yuləd. Və ləm yəkul-ləhu kufuvən əhəd.

6-RUKU: *(Əllər dizlərə yetişənə qədər əyilərək): (Şək. 7)*

3 dəfə “Subhanəl-lah” və ya 1 dəfə “Subhanə rəbbiəl əzimi və bihəmdih”. demək. Daha sonra ayağa qalxmaq.

7- SƏCDƏLƏR: *(Yeddi üzv - alın möhürə, iki əllərin içi, iki diz qapaqları və iki ayağın baş barmaqları isə yerə qoyularkən deyilir.) 3 dəfə “ Subhanəl-lah və ya 1 dəfə Subhanə rəbbiəl ə-la və bihəmdih”. (Şək. 8)*

Birinci səcdədən baş qaldıraraq bir anlıq diz üstə oturur (Şək.10) və bir daha səcdəyə gedərək həmin zikri təkrar oxuyuruq.

İkinci səcdədən sonra yenidən bir anlıq dizi üstə otururuq. Bununla namazın birinci rükətini qılmış oluruq. Sonra İkinci rükəti qılmaq üçün ayağa dururuq. (Şək. 6)

8- QİRAƏT *5-ci əməldəki kimi qiyam halında (ayaq üstə) yenə də Fatihə və Tövhid surələrini oxuyuruq. (Şək 6)*

9- QUNUT: *(İki əllərin içini üzümüz önündə tutaraq)*

Bu halda dualardan birini oxuyuruq. Məsələn “ Rəbbəna atina fid-dunya həsənətən və fil-axirəti həsənə və qına əzabən-nar” və ya salavat (Allahummə salli əla Muhəmmədin və ali Muhəmməd) demək. (Şək. 9)

10-Ruku: *(6-cı əməldəki kimi). (Şək. 7)*

11-İki Səcdə:*(7-ci əməldəki kimi). (Şək. 8)*

12-Təşəhhüd: *(ikinci səcdədən sonra dizi üstə əyləşən halda) (Şək.11) belə deyirik:*

Əlhəmdu lillah, əşhədu əlla ilahə illəl-lah, vəhdəhu la şərəkə ləh. Və əşhədu ənnə Muhəmmədən əbduhu və rəsuluh, Allahummə salli əla Muhəmmədin və ali Muhəmməd.

13-SALAM: *Təşəhhüddən sonra eyni vəziyyətdə oxuyuruq: (Şək. 11)*

Əssəlamu əleykə əyyuhən-nəbiyyu və rəhmətullahi və bərəkatuh.
Əssəlamu ələynə və əla ibadillahis-salehin.
Əssəlamu əleykum və rəhmətullahi və bərəkatuh.

Salamı dedikdən sonra üç dəfə “Allahu əkbər” deyir və bununla da Sübh namazı sona çatır.

ZÖHR namazı

Zöhr namazı 4 rükətdir, qılınma qaydası belədir:

1-Niyyət : *“Zöhr namazı qılıram vacib qürbətən iləllah” sözünü qəlbdən keçirtmək və ya demək .*

2-Təkbirətul-ehram: *“Allahu əkbər” demək.*

Təkbir dedikdən sonra eynilə Sübh namazı kimi qılınır, lakin təşəhhüddən sonra salamı demədən ayağa qalxaraq üçüncü və dördüncü rükətləri aşağıda göstərilən şəkildə tamamlayırıq:

3-TƏSBİHATİ ƏRBƏƏ: *Qiyam halında oxuyuruq:*

“Subhanəllahi vəl-həmdu lillahi və la ilahə illəllahu vəl-lahu əkbər”. (Şək. 6)

4-Ruku.

5- İki səcdə.

İkinci səcdədən qalxdıqdan sonra bir daha ayağa qalxır və üçüncü rükət kimi dördüncü rükəti belə qılırq:

6-Təsbihat. (Üç dəfə).

7-Ruku.

8-İki səcdə.

9-Təşəhhüd.

10-Salam

Sonra üç dəfə təkbirlə namazı tamamlayırıq.

ƏSR namazı

Əsr namazının qılınma qaydası eynilə 4-rükətli Zöhr namazı kimidir. Lakin fərqi təkəcə niyyətindədir. Bu namazın niyyəti belədir:

“Əsr namazı qılıram vacib qürbətən iləllah”.

ŞAM (Məğrib) namazı

Məğrib namazı 3 rükətdir. Bu namazın qılınma qaydası belədir:

1-Niyət: «Şam və ya Məğrib namazı qılıram vacib qürbətən iləllah».

2-Niyətdən sonra bir və ikinci rükətləri eynilə Sübh namazı kimi qılınır, amma 2-ci rükətdə təşəhhüddən sonra salamı demədən ayağa qalxıb 3-cü rükəti qılmağa başlayırıq.

Şam namazının 3-cü rükəti, Zöhr və Əsr namazının 3-cü rükəti kimi qılınır.

Şam namazının 3-cü rükətində iki səcdəni yerinə yetirdikdən sonra təşəhhüd və salam deyilir və üç dəfə «Allahu əkbər» dedikdən sonra namaz tamamlanır.

İŞA namazı

İşa namazı da 4 rükətli Zöhr və Əsr namazları kimi qılınır. Bu namaz da təkəcə niyyətdə fərqlənir. İşa namazının niyyəti belədir:

«İşa namazı qılıram vacib qürbətən iləllah».

Qeyd etməliyik ki, Sübh, Məğrib və İşa namazlarında kişilər «Həmd» (Fatihə) və «İxlas» (Tohid) surələrini ucadan, Zöhr və Əsr namazlarını, həmçinin Şam və İşa namazlarının təsbihatlarını astadan oxumalıdırlar.

Namaz şakilləri

Şəkil №5

Şəkil №6

Şəkil №7

Şəkil №8

Şəkil №9

Şəkil №10

AYƏT NAMAZI

Ayat namazı dörd vasitə ilə vacib olur:

- 1) Günəşin tutulması
- 2) Ayın tutulması. Az bir hissəsi tutulsa və heç kəs də qorxmasa belə.
- 3) Zəlzələ. Heç kəs qorxmasa belə.
- 4) Göy gurultusu, şimşək çaxması, qara, qırmızı və bu kimi küləklərin əsməsi.

Əlbəttə, bu qeyd olunan vasitələrdə ayat namazı o zaman vacib olur ki, əhalinin əksəriyyəti qorxuya düşsün.

AYƏT NAMAZININ QAYDASI

Ayat namazı iki rükətdir. Hər rükətdə beş rüku vardır. Niyyətdən sonra təkbir deyilir. Fatihe surəsi və ardınca hər hansı bir surə oxunur. Sonra rükuya gedib qalxaraq ikinci dəfə Fatihe və ardınca hər hansı bir surə oxuyub yenidən rükuya gedilir. Beləcə beş dəfə Həmd-surə oxuyub rükuya gedərək səcdələr yerinə yetirilir. Sonra qalxaraq ikinci rükəti birinci rükət kimi yerinə yetirərək təşəhhüd və salamlar deyilir.

Ayat namazını bu formada da qılmaq olar:

Niyyət, təkbir və Həmdən sonra oxunan surənin ayələrini beş hissəyə bölərək bir və ya daha çox ayəni oxuyub rükuya gedilir. Rükudan qalxdıqdan sonra Həmd oxumadan həmin surənin ikinci hissəsi oxunulur və rükuya gedilir. Beləliklə, beşinci rükudan əvvəl surəni tamamlayıb rükuya gedərək səcdələr yerinə yetirilir. İkinci rükəti də eynilə belə qılaraq namaz tamamlanır.

MÜSAFİR NAMAZI

Müsafir olan kəs altı şərtlə dörd rükətli namazları iki rükət qılmalıdır:

- 1) Gedilən məsafə səkkiz fərsəxdən (yəni təqribən 45 km.-dən) az olmamalıdır. Və yaxud gediş məsafəsi dörd fərsəx, gəliş məsafəsi də dörd fərsəx olmalıdır.
- 2) Səfərə çıxarkən məqsədi səkkiz fərsəxlik məsafəni qət etmək olmalıdır.
- 3) Yolun yarısında öz məqsədindən dönməməlidir.
- 4) Səfəri günah səfər olmamalıdır.
- 5) Peşəsi səfər olmamalıdır. Məsələn, sürücü kimi peşəsi səfər olarsa, namazını bütöv qılmalıdır. Yox əgər öz evində on gün qalarsa, üç dəfə səfərdə namazını qəsr, ondan sonrakı dəfələrdə isə namazını bütöv qılmalıdır.
- 6) Həddi-tərəxüссə yetişməlidir. Yəni vətənindən və ya on gün qəsd edib qaldığı yerdən şəhərin divarları görünməyəne və azan səsi eşidilməyəne qədər uzaqlaşarsa, namazını qəsr qılmalıdır.

CAMAAT NAMAZI

Gündəlik namazları cəm halında qılmaq müstəhəbdir. Camaat namazının savabı təklikdə qılınan namazın savabından neçə min dəfə çoxdur.

Camaat namazının şərtləri:

---

1) İmam-camaat həddi-buluq, mömin, adil, halalzadə olmalı, namazın sözlərini düz oxumalıdır. Əgər məmum (iqtida edən) kişidirsə, imam-camaat da kişi olmalıdır.

2) İmamla məmum ararsında imamı görməyə mane olan pərdə və ya sairə bu kimi vasitələr olmamalıdır. Əgər məmum qadın olarsa, bu vasitələrin olmasının heç bir eybi yoxdur.

3) İmamın dayandığı yer məmumun yerindən hündür olmamalıdır. Əgər hündürlük az miqdarda, məsələn, dörd bitişik barmaq və ya ondan da az ölçüdə olarsa, bunun heç bir eybi yoxdur.

4) Məmum imamdan arxada və yaxud onunla bərabər dayanmalıdır.

CAMAAT NAMAZININ QAYDASI

1) Məmum Həmd-surədən başqa namazın bütün sözlərini özü oxumalıdır. Əgər imam üçüncü və ya dördüncü rükətlərdə olan zaman məmum birinci və ya ikinci rükətdə olarsa, bu surətdə Həmd-surəni özü oxumalıdır. Surəni oxumaq imama rükuda çatmağa mane olarsa, məmum yalnız təkcə Həmdi oxumaqla kifayətlənib, özünü rükuda imama çatdırmalıdır. Əgər çatmazsa, bu surətdə namazı furada (fərdi) niyyətlə tamamlamalıdır.

2) Məmum ruku, səcdə və namazın digər əməllərini imamla birgə və ya ondan azca sonra yerinə yetirməlidir. Təkbirətül-ehram və salamları isə mütləq imamdan sonra deməlidir.

3) İmam rükuda olarkən iqtida edib rükuda imama çatarsa, namazı düzdür və bir rükət hesab olunur.

ORUC

İslamın firuiddin bölməsində vacib əməllərdən biri də oruc tutmaqdır. Həddi-buluğa çatmış hər bir şəxsə Ramazan ayında oruc tutmaq vacibdir. Yəni, Allah əmrinə itaət etməkdən ötrü səhər azanından şam azanına qədər orucu batil edən şeylərdən çəkinməlidir.

ORUCUN NÖVLƏRİ

Oruc 4 növdür: Vacib, Haram, Məkrüh və Müstəhəb.

1. Vacib oruclar:

- Ramazan ayının orucu; (30 və ya 29 gün).
- Qəza orucu; (Neçə gün olsa, o qədər).
- Kəffarə orucu; (1-günə 60 gün).
- Nəzir orucu; (Neçə gün nəzir etsə).
- Vəfat edən atanın qəza orucu; (Bu böyük oğula vacibdir).

2. Haram oruclar:

- Fitr bayramı günü tutulan oruc;
- Qurban bayramı günü tutulan oruc;

3. Məkrüh oruc:

- Aşura günündə tutulan oruc.

---

4. Müstəhəb oruclar:

- Haram və məkrüh orucların günlərini çıxmaqla ilin bütün günlərində oruc tutmaq müstəhəbdir.
- Cümə axşamı və cümə günlərinin orucu;
- Bir neçə dini bayram günləri; o cümlədən: Məbəs, Qədir-xum, Peyğəmbərin mövlud günü.
- Rəcəb və Şaban ayının bütün günləri.

ORUC TUTAN 9 ŞEYDƏN UZAQ OLMALIDIR

Bunlar orucu pozur

- 1) Yemək və içmək; (bilərəkdən hər hansı bir qidanı qəbul etmək).
- 2) Cima (cinsi əlaqə); (istər kişi istərsə də qadının cinsi əlaqədə olması).
- 3) İstimna (anonizm); (hər hansı usulla olursa olsun cinsiyyət mayesinin (spermanın) xaric edilməsi).
- 4) Qatı tozun boğaza yetişməsi; (və eləcə də tüstünü udmaq).
- 5) Başı suya batırmaq; (Əgər tamamilə bir dəfəyə batırırsa).
- 6) Sübh namazına qədər cənabət, heyz, və nifas halında qalmaq.
- 7) İmalə (klizma); (axıcı, maye şeylərlə bədənə imalə etdirmək).
- 8) Qusmaq; (Qəsdən qusarsa).
- 9) Allah, Peyğəmbər (s) və imamların adından yalan demək, Bilərəkdən Quran ayələrini səhv oxumaq, yalan hədislər söyləmək.

Diqqət: Müalicə üçün vurulan qan iynəsi, bədəni qüvvətləndirən iynələr. Məsələn, tibbi qida kimi damara vurulan (qlukoza) iynələri, sistem iynələr və s.), bunlar da orucu pozurlar. Lakin ağır kəsici, və yaranı qurutmaq üçün vurulan iynələr batil etməz.

«XUMS»

Dünya malından şəxsi qazancının illik xərcindən artıq qalan hissəsinin beşdə birinin yarısını (müctehidin əli və yə göstərişi ilə) seyyidə və qalan hissəsini isə imama (qeybdə olduğu dövrədə) müctehidə) verməlidir.

Allah-taala xums haqqında olan hökmü Quranda, «Ənfal» surəsinin 41-ci ayəsində buyurmuşdur.

XUMS 7 şeyə vacibdir

1. Qazanc mənfəətinə; (halal yolla əldə edilən məvacib)
2. Mədənə;
3. Xəzinəyə;
4. Harama qarışmış halal mala;
5. Dənizin dibindən çıxarılan cəvahirata;
6. Müharibə qənimətlərinə;
7. Zimmi Kafirin (müsəlman ölkəsində yaşayan kafir) müsəlmandan aldığı torpağa.

Diqqət: Nə qədər ki, müsəlman malının (xums düşərsə) xumsunu verməyib malından istifadə edə bilməz.

«ZƏKAT»

İslam dinində 9 şeydən (arpa, buğda, xurma, kişmiş, inək, qoyun, dəvə, qızıl, gümüş)-dən şəriət hökmləri kitabında yazılmış şəraitdə fəqir və maaşıyla özünü təmin edə bilməyən yoxsullara, yolda qalmış yolçulara və s.. zəkat vergisini vermək lazımdır.

Əziz oxucu xatırladaq ki, əgər dinimizin bu gözəl qanununa bütün müsəlmanlar əməl etsələr islam cəmiyyətində heç kəs yoxsulluqdan çətinlik çəkməz.

Allah-taala Quranda dəfələrlə namaz qılmağa əmr edərkən dərhal sonra bizi zəkat verməyə çağırır: «Namaz qılın, zəkat verin və ruku edənlərlə birlikdə ruku edin!» (Bəqərə 43).

ZƏKAT 9 şeyə vacibdir

1. Buğdaya;
2. Arpaya;
3. Xurmaya;
4. Kişmişə;
5. Qızıla;
6. Gümüşə;
7. Dəvəyə;
8. İneyə;
9. Qoyuna.

Diqqət: Zəkat o zaman vacib olar ki, nisab (şəriyyətdə təyin olunmuş ölçü) həddinə çatsın. Zəkat vacib olan şeylərin nisab həddi aşağıda göstərilmişdir.

No	Malın növü	Nisab həddi	Zəkatın miqdarı	
1	Buğda	840- kiloqram	$\frac{1}{10}$	Əgər yağış və çay suyu ilə suvarılıbsa.
2	Arpa		$\frac{1}{20}$	vedrə və su nasosu ilə suvarılıbsa.
3	Xurma			
4	Kişmiş		Əgər hər ikisi ilə suvarılıbsa yarısını birinci və digər yarısını isə ikinci nisabla versin.	
5	Dəvə	25 Dəvə	Hər 5-dəvəyə 1 qoyun	
		26 dan sonra	1 Dəvə	
6	İnək	30 inək	İki illik bir buzov	
7	Qoyun	40 qoyun	1 qoyun	
8	Qızıl	15 adi misqal	$\frac{1}{40}$	Əgər çəmənlərdə, otlaqda otlayarsa.
9	Gümüş	105 adi misqal	$\frac{1}{40}$	

ZƏKATI XƏRCLƏMƏK OLAR

- * Fəqirə və miskinə (kasıba);
- * İslam dininə yönələn və yaxud müharibədə müsəlmanlara kömək edən qeyri müsəlmanlara;
- * Öz borcunu verə bilməyən borclulara;
- * Allah yolunda; Yeni mənfəəti ümumi müsəlmanlara çatan, İslamın xeyrinə, məsləhətinə olan hər bir işə və s...

FİTRƏ ZƏKATI

Mübarək Ramazan ayı qurtardıqdan sonra (yəni fitr bayramı günündə) müsəlman öz malından biraz miqdarda fitrə zəkati niyyəti ilə fəqirə (kasıba) verməlidir.

Bu zəkati insanın özü və çörək yeyənləri sayılan ailə üzvlərinin tərəfindən bir sa (təqribən 3 kq) buğda, arpa, xurma, kişmiş, düyü və yə qarışdalıdan olmalıdır.

Əgər onlardan birinin pulunu da versə kifayətdir.

«HƏCC»

Özünün və ailəsinin xərcini ödəyəndən sonra imkanı olan surətdə, müəyyən şərtlər əsasında ömründə bir dəfə müqəddəs «Kəbə» evinin ziyarətinə getmək. Kəbə evi Səudiyyə Ərəbistanının Məkkə şəhərində yerləşir.

Boynuna həcc gələn müsəlman mütləq həmin ilin həcc mövsümündə həccə gedib borcunu yerinə yetirməlidir. Həccə etinasız yanaşb, onu təxirə salmaq böyük günahlardan sayılır. Əgər insan boynuna həcc gəldiyi il etinasızlıq edib həccə getməzsə, bundan sonra mümkün olan ən tez müddətdə hər nə vasitə ilə olursa-olsun, həcci yerinə yetirməlidir.

Allah-taala bu barədə buyurmuşdur: «... Onun (Kəbənin) yoluna imkanı olan hər bir kəsin həccə gedib o evi ziyarət etməsi insanların Allah qarşısında borcudur. Kim bunu (bu borcu) inkar edərsə, (Özünə zülm etmiş olar). Əlbəttə Allah aləmlərdən ehtiyacsızdır». (Ali-imran 97)

Məkkə ziyarətinin növləri

Ümumiyyətlə, Məkkə ziyarəti iki növə bölünür: Ümrə və Həcc. Müsəlmanlar ilin istənilən vaxtında Məkkəyə gedib ümrə adlı ziyarəti yerinə yetirə bilirlər; yəni ümrənin müəyyən edilmiş vaxtı yoxdur. Bundan fərqli olaraq, Həcc ziyarəti yalnız şəriətin müəyyən etdiyi aylarda yerinə yetirilməlidir.

Həccin növləri

Həcc ziyarəti öz növbəsində üç növə bölünür:

- 1) İfrad həcc;
- 2) Qiran həcc;
- 3) Təməttü həcc.

Kimlərin boynuna həcc düşür?

Boynuna həcc gələn şəxsin vəziyyəti aşağıdakı şərtlərə cavab verməlidir:

1. Əqli inkişaf baxımından normal olmalı;
2. Şəriət baxımından həddi buluğa çatmalı;
3. Kölə deyil, azad olmalı;
4. Həcc ziyarətini yerinə yetirmək üçün imanı və qüvvəsi olmalıdır. Yəni:
  - ? Sağlam olmalıdır;
  - ? Həcc səfəri boyunca keçəcəyi yol təhlükəsiz olmalıdır;
  - ? Həccə öz zamanında yerinə yetirmək üçün kifayət edəcək qədər vaxtı olmalıdır;
  - ? Ziyarət üçün kifayət edəcək qədər maddi imkanı (yol xərci, Məkkədə qalmaq xərci, qurbanlıq pulu və s.) olmalıdır;
  - ? Özü həccdə ikən ailəsinin dolanması üçün maddi şəraiti irəlincədən təmin etməlidir;
  - ? Həcc səfərindən qayıtdıqdan sonra özünün və ailəsinin dolanışığını təmin edəcəyinə arxayın olmalıdır.

Qeyd edilməlidir ki, insan özünün və ailəsinin yaşayışı üçün zəruri sayılan vəsaitə (ev, mükəlləfiyyət, geyim, ərzaq və s.) malik olduqdan sonra, artıq pulu qalarsa, boynuna həcc gəlmiş olur (həmin pulun xüms və zəkətını da verdikdən sonra). Öz yaşayışını dözülməz həddə çatdırmaq sayəsində pul toplayan şəxsin həccə getməsi düzgün deyildir.

İnsanın ömrü boyu həcc birçə dəfə onun boynuna gələ bilər. Boynuna həcc düşmüş şəxsin həmin il həccə yerinə yetirdikdən sonra, növbəti illərdə yenə həcc imkanına malik olarsa, ikinci dəfə həccə getməsi vacib deyildir. Boynuna həcc gəlmiş şəxs sağlamdırsa, özü həccə getməlidir. Amma əgər çox qoca olduğu üçün həcc əməllərini yerinə yetirə bilmirsə, yaxud sağalacağına ümid olmayan xəstəliyə tutulmuşdursa, öz əmlakından pul ayıraraq, başqa bir adamı öz əvəzinə həccə göndərə bilər. Başqasının əvəzinə həccə gedən şəxsə «naib» deyilir. Həmçinin mərhum şəxs üçün naib tutub həccə göndərməyin də savabı vardır; bu zaman həccin savabı mərhumun ruhuna aid olur.

«CİHAD»

Yeni peyğəmbər və məsum imamların əmri ilə İslam düşmənlərinin əleyhinə mübarizəyə qalxmaq deməkdir.

Cihad özü iki hissədən ibarətdir:

1) İBTİDAİ CİHAD

2) MÜDAFİƏ CİHADI

İbtidai cihad yalnız Peyğəmbər və məsum imamların göstərişi ilə kafir ölkələrini islama dəvət etmək və onların şərini İslamdan və müsəlmanlardan uzaqlaşdırmaq üçün aparılan cihaddır. Bunun şərti Peyğəmbər (s) və ya məsum imamların (ə) şəxsən hüuru və göstərişi ilə aparılmasından ibarətdir. Hazırkı dövrdə Peyğəmbər (s) həyatda olmadığından və 12-ci imam (ə) qeybdə olduğuna görə İbtidai cihad vacib deyildir.

Müdafie cihadı: hər hansı bir ölkə tərəfindən müsəlmanlara hücum olduğu təqdirdə, müsəlmanın canı, malı, namusu, dini və vətəni təhlükəyə düşərsə, onları müdafie etmək vacibdir.

Bu barədə Quranda oxuyuruq: *«(Ey möminlər!) ağırlı və yüngüllü halda hamınız cihada qalılıb malınız və canınızla Allah yolunda vuruşun! Əgər bilsəniz bu sizin üçün daha çox xeyirlidir!»*. (Tövbə – 41).

«ƏL-ƏMRU BİL-MƏRUF» (YAXŞILIĞA ƏMR) «VƏN-NƏHYU ƏNİL-MUNKƏR» (PİSLİKDƏN ÇƏKİNDİRMƏ)

Hər bir müsəlman öz ailəsini və din bacı-qardaşlarını vacib əməllərə və xeyir işlərə dəvət etməli və qadağan olunmuş haram işlərdən çəkəndirməlidir.

Əgər islamın bu hökmü bütün müsəlmanlar tərəfindən icra olunarsa, o zaman cəmiyyət bütün xeyirxahlığa və yaxşılığa üz gətirib pisləklərdən, hər cür fəsaddan uzaq olar.

Allah Quranda «Yaxşılığa əmr» edən və «Pisləklərdən çəkəndirən» insanları «əməl saleh» adlandıraraq onlara mükafat verəcəyini vəd edir: «Onlar Allaha və axirət gününə inanır, (insanlara yaxşı işlər görməyi əmr edir, (onları) pis əməllərdən çəkəndirir və xeyirli işləri görməyə tələsirlər. Onlar əməli salehlərdəndirlər. Onların yaxşılıq naminə etdikləri işlərdən heç biri inkar edilməz (mükafatsız qalmaz). Şübhəsiz ki, Allah müttəqi (pərhizkar) olanlardan agahdır». (Ali imran, 114-115).

«TƏVƏLLA» və «TƏBƏRRA»

«Təvəlla» sevmək, dos tutmaq deməkdir. Yəni hər bir müsəlmanın Allah-taala, Peyğəmbər (s), məsum imamlar (ə) və onların dostlarını sevməlidir.

«Təbərta» mənası bizar olmaq və nifrət etmək deməkdir. Yəni müsəlman gərək Allah-taala, Peyğəmbər (s), İmamlar və onların dostlarının düşmənləri ilə düşmən olmalı və habelə onlardan xoşlanmamalıdır.

Bu barədə Allah-taala quranda belə buyurur: «Söylə: (Ey Peyğəmbər (Mən sizdən öz risalətim (Peyğəmbərliyim) əvəzində, Əhli-beytimə məhəbbət bəsləməkdən başqa heç bir əcr (mükafat) istəmirəm». (Şura - 23)

ALQI-SATQI

Bu, malın mal ilə əvəz olunmasıdır. «Satıcı» adlandırılan mal sahibi öz malının malikliyinə əldə etdiyi pulun müqabilində «alıcı» adlanan tərəfin öhdəsinə qoyur və məhsulu almağın müqabilində öz pulunu satıcıya təqdim edir.

Məlum olduğu kimi, alqı-satqı əqdlərdən biridir və öz gerçəkləşməsində alıcı və satıcı adlanan iki tərəfə möhtacdır; buna görə də əqdin ümumi şərtlərindən həddi - buluğ, ağıl, qəsd və ixtiyar kimi şərtləri olmalıdır.

SATIŞIN LAZIMLIĞI

Satış lazımı əqdlərdəndir, yəni, əqd bağlandıqdan sonra tərəflərdən heç biri ya alıcı, ya da satıcı onu poza bilməz.

Lakin bəzən satış baş tutandıqdan sonra bilməməzlik, ya səhv nəticəsində satıcı, ya alıcının aldanması onlara böyük zərər vurur və belə hallarda satışın lazımlığının ümumi xeyirləri vardır. İslam bu fəsadın qarşısını almaq üçün iki işə əl atmışdır.

Birincisi, iqaledir və o budur ki, əgər tərəflərdən biri müamələdən peşman olub digər tərəfdən müamiləni pozmaq istəsə, qəbul etmək və müamiləni pozmaq müstəhəbdir.

İkincisi, ixtiyar (seçim hüququ) adlanır ki, müamələ edən ondan istifadə edib müamiləni poza bilər.

Məşhur seçim hüquqları neçə növdür

İxtiyari -məclis: Əqd məclisi dağılmayana kimi hər iki tərəfin müamiləni pozmağa haqqı var.

İxtiyari -ğəbn: O budur ki, əqd tərəflərindən biri aldanıb müamələdə ziyan görmüşdür. Məsələn: məhsul öz həqiqi dəyərindən az qiymətə satılmışdır, ya ondan çoxuna alınmışdır. Bu halda aldanan tərəf müamiləni poza bilər.

İxtiyari -eyib: Əgər alıcı müamələ baş tutandıqdan sonra məhsulda eyib görsə, müamiləni poza, ya qiymət fərqi ala bilər.

İxtiyari -heyvan: Qoyun, at kimi heyvanların müamiləsində üç gün müddətinə kimi alıcının müamiləni pozmağa haqqı var.

İxtiyari-şərt: Əgər alıcı, ya satıcı hər ikisi öz müamilələrində şərtləşsələr, şərtə əməl olunmadığı halda müamiləni poza bilərlər.

NƏQD, NİSYƏ VƏ SƏLƏM

Satış, ödəmə, məhsulu vermə və onun pulunualma baxımından dörd qismdir.

Məhsul və onun pulu müamələ baş tutan kimi dərhal ödənilsə, bu satışa «nəqd» deyilir.

Məhsul müamələ baş tutan zaman alıcıya verilib pulun ödənişi təxirə düşərsə, bu satışa «nisyə» deyilir.

Üçüncü ikincinin əksidir. Pul nəqd ödənilir və məhsulun verilməsi isə saxlanılır və bu satışa «sələm» deyilir.

Birinci hissənin əksinə: Məhsulun verilməsi və pulun ödənilməsi hər ikisi təxirə düşür və bu satış «nisyənin nisyəyə satışı» adlandırılır.

Bu hissələrdən ilk üçü düzgün, dördüncüsü isə batildir.

İQRAR

İqrarın əhəmiyyəti

Tapdalanıb məhv olmaqla üzləşən hüquqların dirilməsində iqrarın cəmiyyət üçün əhəmiyyətinin bəyana ehtiyacı yoxdur. Çünki məhkəmə orqanının səyləri və əziyyətindən sonra dəlil və sübutları tapmaq, güman və təxminlə yerinə yetirdiyi işi iqrar ən asan və aydın yolla iki kəlmə ilə yerinə yetirir.

İqrarın fərdi baxımdan da İslamda çoxlu əhəmiyyəti vardır. Çünki elə bir instinktdən qaynaqlanır ki, İslamın bütün səyləri onu diriltmək və işə salmağa sərf olunur və o, insanın haqqsevərlik qərizəsidir ki, nəfsə qul olmanın müqabilində dayanmışdır.

Allah-Təala öz kəlamında İslam ardıcılılarına xitab edərək buyurur:

«Ey iman gətirənlər, (bütün işlərinizdə) həтта özünüzün, ya ata-ananızın, yaxud yaxınlarınızın ziyanına olsa belə, həmişə və tam şəkildə ədaləti bərqərar edin və Allaha görə şahidlik edin.» (Nisa surəsi, ayə 135)

Və Peyğəmbər-əkrəm (s) buyurur:

«Öz zərərinizə olsa da, haqqı deyin.» (Biharul-ənvar, c.74, səh.)

İQRARIN MƏNA VƏ ŞƏRTLƏRİ

Şəriətdə iqrar elə bir sözdür ki, başqasının haqqını deyən özünə isbat edir: «Mən filankəsə min manat borcluyam»- demə kimi. İqrar edəndə həddi-buluğ, ağıl və ixtiyar şərtidir və buna əsasən, uşaq, dəli, məst, huşsuz, yuxuda olan və məcbur edilmiş şəxs iqrarı düzgün deyil.

YEMƏKLƏR VƏ İÇMƏKLƏR

Müqəddəs İslam şəriətində istisna hallardan başqa yeməli və içməli şeylər halaldır. İstisnalardan bəzisi Allahın kitabında, bəzisi isə Peyğəmbər-əkrəmin (s) şəriətində bəyan olunmuşdur.

Yeyilməsi və içilməsi haram olan adı çəkilən istisna hallar iki növdə məhdudlaşdırılmışdır: canlı və cansız.

BİRİNCİ NÖV: HEYVANLAR

Onlar üç qismdirlər: dəniz, səhra heyvanları və quşlar.

Dəniz heyvanları: Suda yaşayan heyvanlardan yalnız su quşları və pulcuqlu balıqlar halaldır. Qalanı isə –ilan balığı, nərə balığı, tısba-ğa, su iti, delfin və digərlərinin əti haramdır.

Səhra heyvanları: Səhra heyvanları iki qismdirlər: əhliləşmiş və vəhşi.

Əhliləşmiş hevanlardan qoyun, keçi, inək və dəvənin əti halal, həmçinin at, qatır və ulaq halal olsa da, onların ətini yemək məkruhdur. İt, pişik əti isə haramdır.

Vəhşi heyvanlardan qoç, dağ keçisi, zəbr, ceyranın əti halaldır, qalanları, yəni şir, pələng, canavar, tülkü, çaqqal, dovşan kimi yırtıcı və dirnaqlı olanların əti haramdır.

Quşlar: Çinədanı olan, uçanda qanad çalan və caynağı olmayan quşlar, o cümlədən ev quşları, göyərçin, qumru və turacın əti halaldır, qalanları isə haramdır. Çəyirtkənin xüsusi növünün əti halaldır.

Qeyd: Adı çəkilən heyvanların əti qurban kəsilməsi ilə şərtlənməlidir.

İKİNCİ NÖV: CANSIZ ƏŞYALAR

Həyatı olmayan şeylər iki qismdir: cism və mayələr
Cismlər

Hər heyvanın leşini, istər halal olsun, istər haram - yemək haramdır və həmçinin, əti haram olan heyvanların nəcisi və onunla qarışmış qida məhsulları haramdır.

2. Torpaq

Öldürücü zəhərlər

İnsanın iyrendiyi şeylər: əti halal olan heyvanın nəcisi, onun burun suyu, bağırsağının daxilində olan şey və əti halal olan heyvanın bədən üzvlərindən on beşi haramdır.

MAYELƏR

Hansı növdən olsa, məst edici içkiləri - az olsa belə - içmək haramdır.

Donuz, pişik və it kimi əti haram olan heyvanların südü.

Sıçrayan qanı olan heyvanın qanı.

Nəcis mayeləri, qanı sıçrayan heyvanın bövl və sperması kimi.

Nəcislərdən biri tökülmüş mayelər

Qeyd: Haram yeməli və içməli ehtiyac duyulmayanda haramdır. Əgər haram yeməkdən yeməsə, acından öləcəksə, ya xəstəliyə tutulacaqsə, xəstəliyini şiddətlənməsindən qorxarsə, halaldır. Həmçinin, səfərdə zəiflik üzündən geri qalıb həlak olacağını bilən kəslərin adı çəkilən haram yeməli və içməli ehtiyacı aradan qaldıracaq həddə istifadəsi cayizdir.

Bura oğurluq, ya İslam hökumətində qiyam üçün vətəninədən çıxan kəslərin ehtiyacı daxil deyil.

MÜHÜM QEYD

Gigiyenaya riayət insanın ilkin vəzifələrindən biridir ki, hər bir insan ən az diqqət və öz fitri şüuru ilə bunu dərk edir.

Yeməli və içməli gigiyenaya təsiri də çox aydın və aşkardır. Bundan əlavə, onun ruhiyyə və əxlaqında, həmçinin, insanın ictimai münasibətlərində təsirləri vardır.

Bizim şübhəmiz yoxdur ki, məst adamın ruhi vəziyyəti ağılı başında olanla eyni deyil və onların ictimai yolu da eyni olmur. Yaxud, özünü iyrenc şeylər yeməyə və içməyə adət etdirən kəsin fərdi və ictimai həyatında göstərəcəyi təsir şüurlu adamlar üçün dözülməzdir.

Buna görə insan öz fitrəti ilə anlayır ki, öz yeməyində az-çox məhdudiyət qoymalıdır. Hər yeməli yeməyib, hər içməli içməməli, nəhayət, hər udulanı udməməlidir.

Allah-Təala aşkar şəkildə öz sözündə deyir ki, Yer üzündə hər şeyi insan üçün yaratmış, özünənsə insan və insanın həyatı zərurətlərinə ehtiyacı yoxdur. Öz yaratdıqlarının xeyir və ziyanını hamıdan yaxşı bilir və görür. İnsanın xeyir və səadəti məqsədilə yeməli və içməli bəzisini halal, bəzilərini haram buyurmuşdur.

Bu haramlardan bəzilərinin haram edilməsinin hikməti sadə və saf idraka malik olan kəs üçün aydındır. Bəziləri isə tədricən elmi bəhslər yolu ilə aydınlaşır. Amma bəzisinin haram edilməsinin hikməti indiyə kimi bizim əlimizə gəlib çatmamışdır. Demək olmaz ki, bunlar heç vaxt aydın olmayacaq, əgər olmasa belə, hikmət və məsləhətsiz olmasını demək düzgün deyil. Bu qaydalar sonsuz bir elmin müqəddəs sahəsindən qaynaqlanır. Biz vücudumuzun dar-lığı, ya elmimizin azlığı üzündən onları dərk etməkdən aciziksə, demək lazımdır ki, ən təsirli və ən yaxşı məsləhət və hikmətə malikdir.

QƏSB

Başqasının malını zorla əlindən alan kəs onu mülkiyyət səbəblərindən biri olmadan öz malı edirsə, ya başqasının malını zorla işğal edib öz malı etməsə belə, mənfəətlərindən istifadə edirsə, bu mal şəriətdə «qəsb» adlandırılır.

Belə ki, «qəsb» satış, icarə və icazə kimi sahiblik səbəblərindən biri olmadan başqasının malına sahib çıxmaqdır.

Burdan aydın olur ki, qəsb məxsusluq və malikiyyət əsasını dağıdan yaramaz bir işdir. Məxsusluq və malikiyyət cəmiyyətin diri qalmasında nə qədər təsirlidirsə, qəsb o qədər cəmiyyəti tərəqqidən saxlayır.

Əgər cəmiyyətin nüfuzlu adamları qanuni icazələri olmadan gücsüzlər və əlaltılarının əməyinə əl uzadarlarsa, məxsusluq və malikiyyət öz etbarını itirər. Və hər kəs özündən zəifə qarşı həmin təkəkkür tərzinə malik olacaq və gücsüzlər də öz işlərinin nəticəsindən bəhrələnmək üçün izzət və şərəflərini satmağa məcbur olacaqlar. Nəticədə insan cəmiyyəti qul bazarına çevriləcək, qanun və qaydalar öz etibarını tamamilə itirib öz yerini qüdrət və gücə verəcək.

Buna görə də, İslam, qəsbkar üçün çox ağır qaydalar müəyyənləşdirmişdir və qəsb böyük günahlardan biri saymışdır.

Kitab və hədislərin açıqlamasına əsasən, şirkdən başqa hər cür günahın Allah-Təala tərəfindən bağışlanmasına ehtimal vardır. Hətta şirk də tövbə vasitəsilə bağışlana bilər. Amma qəsb və başqalarının hüququnu tapdalayan kəslər haqq sahibinin güzəşti olmazsa, Allahın onun əməlini cəzalandırmayacağına ümid etməsin.

QƏSBİN HÖKMLƏRİNDƏN BƏZİSİ

Qəsbkara qəsb olunmuş malı dərhal sahibinə qaytarmaq vacibdir və əgər diri olmazsa, onun vərəsinə verməlidir. Bu iş onun şiddətli zərərinə səbəb olsa da, qaytarmalıdır. Başqasının daş, ya dəmir parçasını qəsb edib ona min dəfələrlə baha başa gələn binaya qoyubsa, binanı dağıdıb daşı, ya dəmir parçasını çıxartmalı və sahibinə verməlidir. Mal sahibi qiymətini almağa razılıq verərsə, bu işi etməyə bilər. Əgər on batman buğdanı qəsb edib on xarvar arpa ilə qarışdırarsa, buğda sahibi pulunu almağa razılıq verməzsə, gerek buğdanı arpadan ayıraraq sahibinə qaytarsın.

Əgər qəsb olunmuş malda eyib aşkarlanarsa, malı qaytarmaqdan başqa xəsarəti də ödəməlidir.

Əgər qəsb olunmuş mal məhv olarsa, qiymətini ödəməlidir.

Əgər qəsbkar özü istifadə etmədən qəsb olunmuş malın mənfəətinin bir hissəsini aradan apararsa, qeyd olunmuş mənfə-ətin zəminidir. Kirayə maşınını qəsb edib neçə gün saxlayan kəs kimi. Əgər qəsb olunmuş malda mənfəət əldə edərsə, məsələn, qəsb olunmuş qoyunu yaxşı otlarla bəsləyib kökəltə, mənfəətdə haqqı yoxdur. Əgər mənfəət ayrıca olsa, məsələn, yeri qəsb edib əkin əksə, qəsb edilmiş malı onun pulu ilə sahibinə qaytarsa, əkin qəsbkara aiddir.

ŞÜFƏ

Əgər iki nəfər bir evdə, ya başqa bir mülkdə şərik olsalar, onlardan biri öz payını üçüncü şəxsə satmaq istəsə, o biri şərikin haqqı vardır ki, həmin müqavilə və qiymətlə onun payını götürsün və bu haqqa «şüfə» deyirlər.

Aydındır ki, bu haqq İslamda şərikliyin nizamlanması, şəriklərin qarşısına çıxan zərərləri aradan qaldırmaq üçündür. Çünki çox olur ki, mülkün yeni şəriki şüfə sahibi olan şərikin zərərinə tamamlanır. Ya, zövqlərin müxtəlifliyi bir sıra ixtilaf və keşməkeşlərə səbəb olur, ya da mülkiyyətdə azadlıq şüfə sahibi olan şərik üçün faydalara, satan şərik üçün zərərlərə gətirib çıxarır.

Şüfə ev, torpaq, bostan və digər daşınmaz əmlakda sabitdir, daşınan mallara isə aid deyil.

BOŞ YERLƏRİN ABADLAŞDIRILMASI

İstifadəsiz yerlərin abad edilməsi (istər heç vaxt abad olmayan torpaq olsun, istərsə də, bir zaman abad olmuş, lakin əhalinin köçməsi nəticəsində viran qalmış yerlər, çəmənlik və qamışlıq və s.) İslamda yaxşı işlərdən biri sayılır, mülkiyyət səbəblərindən biri olmaqdan əlavə, axirət savabına da səbəb olur.

Peyğəmbər-əkrəmdən (s) nəql olunur:

«Kim şoranlığı abad etsə, həmin torpaq ona aid olur.»

(Vəsailü-ş-şiə, c.25, səh.412, hədis 5)

İmam Sadiqdən (ə) nəql olunur:

«Torpağı dirildib abadlaşdıranların üstünlüyə haqqı vardır və həmin torpaq onlara məxsusdur.»

İslamda şoran torpaqlar Allah, peyğəmbər və imamlarıdır (yəni İslam hökumətinə aiddir).

Ölü torpaqları aşağıdakı şərtlərlə abad edib maliki olmaq olar. Əgər bir neçə nəfər sahib olmaq istəsə, ilk addım atanın üstünlük haqqı vardır.

İmam, ya onun naibinin izni.

Başqası əvvəldə onu daş düzməklə əhatəyə almasın və ya buna oxşar işlər etməsin.

Başqalarının mülkünün həndəvərində olmasın, çay, quyuların ətrafı, əkinlərin sərhəddi kimi

Dağıdılmış məscidlər, ya vəqflər kimi azad yerlər, küçə və yollar kimi müsəlmanların ümumi malı olmasın.

Qeyd: Təmir və abad etmək ümumi bir məhfumdur. Buna əsasən, adi adamlar deyir: «Bir şəxs filan yeri abad etdi.» O yer ona məxsusdur. Əlbəttə, abad etmək də müxtəlif məqsədlər üçün ola bilər. Necə ki, əkinçilikdə şumlamaqla, binalarda divar çəkməklə olur.

Aşkar olan, hamının onları qazmadan istifadə edə bildiyi mədənlərdən hamının ehtiyacı miqdarında bəhrələnməsi cayızdır. Əgər onlardan istifadənin qazmaq, istixrac və digər texniki fəaliyyətlərə ehtiyacı olsa (qızıl, miss və başqa mədənlər), kim çıxartmaq üçün əziyyət çəkibsə, maliki o olacaq.

Böyük çaylar müsəlmanlar arasında müştərəkdir. Həmçinin, dağlardan axan çaylar, qar və yağış suyuna kim daha yaxındırsa, qabağa düşmə haqqı vardır.

«LÜQƏTƏ»

Tapılan və sahibi məlum olmayan hər mal «lüqtə» adlandırılır.

Tapılan və sahibi məlum olmayan malın qiyməti bir misqal gümüşdən az olarsa, manesiz götürüb istifadə etmək olar. Əgər qiyməti bir misqal gümüşdən çox olsa, götürmək olmaz. Əgər götürülsə, bir il müddətində sahibi adi yollarla axtarılmalı və tapandan sonra sahibinə qaytarılmalıdır. Əgər tapılmasa, onun tərəfindən sədəqə kimi kasıblara verilməlidir.

Sakini olmayan viranelərdə, sahibsiz şoran torpaqlarda tapılan mal tapana məxsusdur.

Əgər bir mülk tapılsa, sabiq maliklərindən soruşulur. Əgər onlar gizlədiblərsə, əlamət verməklə onlara təqdim olunur, əks təqdirdə yenə tapanındır.

Sahibsiz heyvan tapılsa lüqətə hökmünə malikdir.

Əgər yolun üstündə sahibsiz uşaq tapılsa, bütün müsəlmanlara onu götürüb böyütmək vacibi-kifayidir.

Oğurluq mal əmanət kimi kiməsə tapşırılsa, lüqətə hökmünə malikdir, oğruya yox, əsl sahibinə qaytarılmalıdır.